

**MADÁRTANI INTÉZET – MAGYAR MADÁRTANI
ÉS TERMÉSZETVÉDELMI EGYESÜLET –
A GYAKORLATI MADÁRVÉDELEM JÖVŐJE
MAGYARORSZÁGON***

Dr. Kárpáti László

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Nem kis feladat most a centenáriumi ünnep alkalmával beszélni. Ha nagy nevekre, régi ornitológusokra gondolok, akik esetleg most egy báránnyel felhő csücskén üldögélve nézik ezt a konferenciát szinte elakad a szavam. *Herman Ottó, Chernel István, Csörgey Titusz, Schenk Jakab, Warga Kálmán, Vasvári Miklós, Keve András, Vertse Albert*, s az intézetet vidékről és Budapestről is körülvevő kollégák, *Madarász Gyula, Lambrecht Kálmán, Agárdi Ede, Beretzk Péter, Barthos Gyula, Breuer György, Bechtold István, Cerva Frigyes, Csaba József, Csornai Richárd, Dandl József, Dorning Henrik, Greschik Jenő, Hegyfokos Kabos, Király Iván, Lakatos Károly, Lovassy Sándor, Máté László, Nagy Jenő, Radetzky Dezső, Radetzky Jenő*, s mondhatnám a neveket tovább. Ha arra gondolok, hogy milyen hatalmas tudományos teljesítmény van e nevek mögött, akkor megdöbben a felelősség: a százéves Madártani Intézet centenáriumi ünnepségén beszélni és köszönteni az itt ülőket.

A Madártani Intézet viszonylag kis létszámú személyzete azért tudott jelentős kutatási és védelmi feladatokat megoldani, mert mindenkor számíthatott az intézet körül kialakult, lelkes társadalmi együttműködésre. Tiszteletbeli, rendkívüli és pártolótagok, megfigyelők és önkéntes munkatársak a történelmi Magyarország minden jelentős madárélőhelyéről rendszeresen küldték adataikat, részt vettek a központilag szervezett megfigyeléseken, számlálásokon, s mint az Intézet szellemiségének holdudvara növelték a magyar madártan hírnevét. Főként az ő tevékenységükre alapozódott a harmincas években működött madártani társadalmi szervezet; a Magyar Ornitológusok Szövetsége is, amelyről ezen a mai napon szintén meg kell emlékezni.

A második világháború fizikailag szétrombolta ugyan az Intézetet, de az újjáépítésben mindenki segített, aki csak valamilyen kapcsolatban állt vele korábban. Az Intézet akkori munkatársai – főként *Keve András* – igyekeztek is kihasználni ezt a segítőkészséget, hogy a magyar madártan központja minél előbb működőképessé váljon a teljes megsemmisülés után. A levelezé-

*Az előadás a Magyar Madártani Intézet 1993. október 16-án megtartott centenáriumi ülésén hangzott el.

sek, vidéki látogatások, a személyes kapcsolattartás, az Aquila ünnepszámba menő időnkénti megjelenése összetartotta, sőt fejlesztette az önkéntes szakgárdát még az ötvenes években is. A madártani és madárvédelmi munka fő irányítója Budapesten és környékén az Intézet volt, de vidéken mindez egy-egy ismert ornitológus köré szerveződött, aki persze szoros kapcsolatban állt a fővárosi központtal.

A hatvanas években Európa nyugati felén mindjobban előtérbe került a környezet- és természetvédelem gondolata. Ugyanez sajnós a mi ifjúságunk idején nem érződött az akkori magyar kormánytörekvésekben, de a természetvédelem, s az Intézet akkori vezetésében sem, nem is beszélve a könyvkiadásról. Még az Intézet közösségteremtő és összetartó évkönyve, az Aquila is már hosszú, éves kihagyásokkal jelent meg. Magyarországnak nem voltak nemzeti parkjai, nagyobb természetvédelmi területei, de a természet- és madárvédelemben dolgozni kívánó társadalmi szervezetei sem.

Ebben a tudományos igényekkel és természetvédelmi várakozással teli hazai világban egyre nagyobb volt a szükség egy hatékony és aktív állami természetvédelmi szervezetre, s egy madártani egyesület megalakítására. Mindkettőt meghozták a hetvenes évek. Az évtized elején, *Rakonczay Zoltánnal* az Országos Természetvédelmi Hivatal élén egy olyan felfelé ívelő korszak köszöntött a magyar természetvédelemre, amelyre korábban nem volt példa. Ő volt egyik kezdeményezője a Magyar Madártani Egyesület megalakításának is, hiszen a természetvédelemnek, madárvédelemnek nem volt szervezett társadalmi bázisa.

1974. január 6-án, az Egyesület alakuló ülésén megjelent 196 budapesti és vidéki ornitológus – az új szervezet alapító tagsága – a Madártani Intézettel kapcsolatban lévő hazai szakemberekből került ki. Természetesen jöttek újak is, a fiatalok – főként vidékiek – akiknek korábban nem volt módjuk a szervezett madártani munkára, s akik az Intézetet csak a munkatársak, főleg *Keve András* leveleiből vagy az Aquilából ismerték. Ők lettek azonban csakhamar az új egyesület fő szervezői. A gombamódra szaporodó helyi csoportok élén az Intézettel régi kapcsolatban lévő ornitológusok álltak. Tanították az ifjabb nemzedéket, s nevüket adták egy olyan típusú, minden korábbinál aktívabb madárvédelmi munkahöz, amely napjaink természetvédelmének egyik megalapozója lett. A személyi állományában lassan kiöregedő, helyhiánnyal küszködő, államigazgatási feladatokkal is terhelt Intézet így adta át fokozatosan egyes tevékenységi köreit az Egyesületnek. A gyűrűzés, a faunisztika, a szinkron madárszámlálás, s még sorolhatnám, csak az Egyesület tagsága és szakosztályai segítségével volt európai színvonalra emelhető.

Azáltal, hogy a *Herman Ottó* indította hazai madártan az Intézet köré szerveződött önkéntes munkatársak révén egyesületté alakult, egy egészen új folyamat kezdődött a magyar ornitológiában. Az Egyesület az első modern természetvédelmi szervezet lett nálunk Magyarországon, amelynek ugyan madártani jellegű kutatási és védelmi munkáját az állami természetvédelem is támogatta – esetenként döntő mértékben –, de társadalmi megjelenésében, munkastílusában mindig nagyfokú függetlenség nyilvánult meg.

Engedjék meg a Tisztelt Kollégák, hogy a hazai gyakorlati madárvédelem fő művelőjének, a Madártani Egyesületnek, most már Magyar Madár- és Természetvédelmi Egyesület fontosabb eredményeit, fejlődését és sikereit előadásom keretében röviden felvázolhassam.

1974-től lendületes fejlődés indult. Évente átlagosan 1000-nél több új tag lépett az Egyesületbe. Ezek főleg fiatalok voltak. A hetvenes évek végén az átlag életkor az Egyesületben 25 év körül volt. Az évtized végére minden megyében működött helyi csoport – volt ahol több is – sorra alakultak a szakosztályok. Az utánpótlás nevelése szempontjából döntő fontosságú volt a madárismereti és madárgyűrűzési tanfolyamok szervezése. Ezekre a tanfolyamokra, táborkba, egyes rendezvényekre az Egyesület az Intézet tradícióinak megfelelőjeként – s az Intézetnek e tekintetben is kicsit az utódaként – az elszakadt országrészekben dolgozó magyar ornitológusokat is mindig meghívta, s ezekkel a kollégákkal tartotta a kapcsolatot, publikációs lehetőséget is biztosított számukra. Minden nyáron többtucatnyi gyűrűzőtáborban, természetvédelmi és ornitológiai táborban ezrek ismerkedhettek meg a madarakkal, a természetvédelmi területekkel és a gondokkal. Meg kell jegyezni, hogy a '70-es és '80-as évek legaktívabb egyesületi tagjai ma a szervezet vezetői, egyetemi oktatók, az állami természetvédelem fontos személyiségei, s a társadalom legkülönbözőbb szféráiban tevékenykedő vezetők, politikustól rt.-igazgatóig bezárólag. Mivel az Egyesület volt az első modern fejlődésű és gyakorlati lépésekre is képes hazai természetvédelmi indíttatású szervezet, szükségképpen személyi kapcsolatok kötik az utóbbi években tucatjával alakult hasonló társaságokhoz. Utóbbiak tagjai vagy vezetői ugyanis munkájukat többnyire a Madártani Egyesületben kezdték.

A megalakulástól kezdődően egyik legaktívabb MME-szakosztály a Ragadozómadár-védelmi Szakosztály, hiszen programjában az Egyesület egyik fő feladata fogalmazódott meg. Első elnökünk, *Jánossy Dénes* is nagyon sokat törődött ezzel a szakosztállyal. Ennek eredményeképpen az elmúlt két évtizedben a kerecsensólyom hazai állománya megnégyszereződött, a réti- és parlagisas-állomány megduplázódott. A műfészkek kihelyezése, a fészkekőrzés, a zugpreparátorok és ragadozómadarakra puskázó vadászok elleni küzdelem, a mérgezett tojásokkal való dúvadirtás elleni szervezett tiltakozás az állami természetvédelem jogi és anyagi eszközeinek segítségével sikerekhez vezetett. Szaporodott a gólyaállomány, még a vadászok között is tért hódított a természetvédelmi gondolat. Tiltott lett a dúvadirtás ragadozómadár-gyilkos módja mérgezett tojásokkal, lassan-lassan minimumra csökkent a fokozottan védett ragadozómadarak fészkeinek kirablása (bár e tekintetben azért folyamatosan oda kell figyelni).

1997-től megindult a Madártani Tájékoztató szerkesztése és megjelentetése *Schmidt Egon* tevékenysége révén. Ezzel – ugyancsak szerény külsővel – végre lett egy, az Aquilánál gyakrabban megjelenő madártani kiadvány, amelyben az Egyesület széles tagsága is publikálhatott, s ezeket a gyakran szinte ismeretlen vidéki tagtársak által írt cikkeket bizony még külföldi szakirodalomban is jegyezték.

1979-ben az Egyesület életében egy szemléletváltás következett be. Az MME kapuja ettől kezdve mindenki előtt tárva állt, akit a madár- és természetvédelem érdekelt. Tehát nem szakemberek elit társasága felé indult meg a fejlődés a választmány döntése alapján, hanem a gyakorlati és nevelő jellegű természetvédelmi munka irányába, megtartva egyes kutatási témák prioritását is. Ennek több ezer új tag lett az eredménye, s az Egyesület csakhamar az ún. „szocialista országok” legnagyobb „zöld” szervezetévé vált.

A továbbiakban csak röviden említem a fontosabb eredményeket, fejlődési állomásokat.

- 1979. *Chernel István-émlékérem* alapítása, ugyanez évben az első madárvárta létrehozása a Kiskunsági Nemzeti Park segítségével.
- 1979. az *Év madara*, madárvédelmi év bevezetése.
- 1979. az első madárvédelmi alapítvány, a *Kiskunsági Alapítvány* létrehozása.
- 1982. Elindult a *Legkedvesebb madaraink* füzet sorozat. Ugyanebben az évben megrendezi a MME az első tudományos ülését. Külön kiadványban jelenik meg az ülés anyaga.
- 1983. Egyesületi évkönyvvé lesz a Szegedi Helyi Csoport kiadványa, a *Puszta*.
- 1984. *Petényi Salamon János-émlékérem* alapítása.
- 1986. II. madártani tudományos ülés Szegeden. Ugyanebben az évben kapcsolatfelvétel külföldi szervezetekkel, sorolhatnám hosszasan.
- 1986. WWF-program indul Magyarországon.
- 1987. Több mint 15 ezer fő jelentkezett a MME-be!
- 1987. A Nemzetközi Madárvédelmi Tanács Visegrádon tartja konferenciáját, az egyesület szervezésében. Ugyanebben az évben korábbi kezdeményezések után rendszeressé és hivatalossá vált a *Madarász Suli*.
- 1987. Az első élőhelyvédelmi a füves puszták védelme, az ártéri program. Ugyanebben az évben indulnak már olyan programok is, amelyek már nem madárvédelmi jellegűek, a hullóprogram, a denevérprogram stb.
- 1988. Az első magán természetvédelmi terület a *Somogyi Természetvédelmi Egyesület* területei a somogyi halastavak.
- 1989. Magyarországon történelmi sorsforduló. Az Egyesület független marad nem politizál. Az Egyesületből nem lesz zöld párt. Tagjai a legkülönbözőbb pártokban, különböző önkormányzati vagy országos politikai szinteken feladatokat vállalnak, de az Egyesület nem követi tagjait, pártvitákon felülemelkedve a madár és természetvédelem szempontjai vezérlik.
- 1989. Madártani könyvtár sorozat: *Emlőshatározó, Énekesmadarak határozója, Madarak földön égen, Egy marék természetvédelem* c. kiadványok stb.
- 1990-ben az Egyesület új névként felveszi a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület nevet, s megrendezi a III. madártani tudományos ülést Szombathelyen.
- 1991. Indul az ICBP nemzetközi program, amelynek címe: *Európai jelentőségű madárélőhelyek*.

– 1991–92. Nagy nemzetközi események az MME közreműködésével – mint a kelet-közép-európai országok képviselőjével – új alapokra helyezték a *Nemzetközi Madárvédelmi Tanácsot*; új neve *Madárvédők Világszervezete* (*Bird Life International*).

– 1992. *Természet Szolgálatában Alapítvány*. 3,5 millió forinttal alapította az Egyesület Somogy Természetvédelmi Szervezete.

Közel 20 év alatt 41 független dolgozója lett az egyesületnek. 7000 fizető tag van és kb. 10 000 olyan tag, aki nem rendszeresen fizet tagdíjat, de különböző rendezvényeken időnként megjelenik. Több mint 50 millió forint a költségvetés. Az Egyesület halastó program keretében több tavat vásárolt (pl. Biharugra).

A Természetvédelmi Hivatal támogatásával a PHARE-program keretében 1993-ban indul a tűzokvédelmi program. Parlamenti támogatásról annyit tudok mondani, hogy a parlament által támogatott egyes magyarországi szervezetek közül egyesületünk volt a harmadik.

És azt hiszem a legfontosabb amit most mondok vagy az egyik legfontosabb: két évtized alatt 2 fegyelmi ügy volt az Egyesületben. Ez utóbbira különösen büszkék lehetünk. Hagyománya és gyümölcse ez annak a baráti légkörnek, amelyet az Intézet alapítója és munkatársai teremtettek meg, s amelyre mindig is a legnagyobb szükség volt. Csak békében és egyetértésben politikán és világnézetben való felülemelkedésben van lehetőségünk összefogott madárvédelmi munkára és kutatásra.

A Madártani Intézet a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium Természetvédelmi Hivatalának keretében manapság több jelentős program szervezője, de az eddig elért eredmények közül a legnagyobb jelentőségű az élőhelyteremtés, vagy élőhely-rekonstrukció. Ez már nagy területeken zajlik, s az állami természetvédelem fő szerepvállalása nélkül elképzelhetetlen. A pusztai élőhelyek gondozása, a kaszáltatás, legeltetés, tocsogók létrehozása árasztásokkal, madárfészkelő szigetek kialakítása, kiszáritott lápok életre keltése, nagytetelű anyagi kompenzáció a mezőgazdasági területeken a tűzok megmentése érdekében stb. állami feladatok. Ezeket a feladatokat a Madártani Intézet sok esetben az Egyesület segítségével tudja valóra váltani. Vannak szép eredményeink, de minél több a siker, annál több az újonnan jelentkező feladatok köre is. 100 éves Madártani Intézetünk, a magyar természetvédelem otthonaként tekintünk rád. Az kell, hogy maradj alapító atyáid szándéka szerint. De szívből kívánom, hogy már a közeljövő hozzon neked több lehetőséget a madártani alap kutatások terén. Világszínvonalú kutatás, a tudomány művelése nélkül ugyanis nem lehet eredményes a védelmi munka sem.

Ezt kívánom neked századik születésnapodon és ezt kérem a magyar ornitológiának is.

Az előadó címe:

Dr. Kárpáti László

Fertő-tavi Nemzeti Park Igazgatóság

Sarród

Pf. 4.

H-9435